

MODERN İNSANDAKİ ARKAİK BİLİNÇALTI VE EROTİZMİN İŞLEVİ: LOLİTA ROMANI ÖRNEĞİ

Archaic Subconscious in Modern People and Function of Erotism: Example
of Lolita Novel

Ayşe SEZER*

ÖZET

Lolita ya da Beyaz İrktan Dul Bir Erkeğin İtirafı adlı roman, Vladimir Nabokov tarafından 1955 yılında kaleme alınmıştır. Roman, ahlak yasalarının, modern insan üzerindeki etkisi ve insan doğasına uygunluğunu sorgulaması yönüyle psikolojik ve edebî bir önem arz eder. Bir erkeğin ağzından yazılan roman, bünyesinde *anı* türüne ait özellikler barındırırken, kişi ve topluma ayna tutar ve yaradılışla birlikte insan doğasına da mitolojik öğelerle atıfta bulunur. Kadın ve erkek doğasının farklı olması, onları modern dünyada yahut ikinci perdede karşı karşıya gelmesine sebep olacaktır. Romanda erkeğin, ahlaki unsur ve sosyal normları görmezden gelmesi ile birlikte, sembolik olarak Ana Tanrıça sahneden bir kez daha çekilecek, modern dünya ataerkil düzenin hâkimiyetine girerek kaosu tekrar edecektir. Erkek kişiliğinin altında yatan erotik duygular, genel ahlak anlayışını gözler önüne sererken insan doğasını da realist bir biçimde bizlere sunar. Romanda erotizm, her konuda hem yapıcı hem yıkıcı bir role sahip olduğu gibi, temel işlevi insan gerçeklerine ayna tutmaktır. Çalışmamızda roman, konusu ve bolca bilinçaltı öğeler barındırması itibarıyla, modern masal yahut mit bağlamında incelenecek olup, yazarın ahlaki ve reel unsurlara nasıl yaklaştığı ve erotizmin işlevi konusu yorumlanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Lolita, Nabokov, ahlak, erotizm, mit.

ABSTRACT

Lolita or The Confessions of a White Widowed Male written by Vladimir Nabokov in 1955. The novel questions the impact of moral laws on modern people and the relevance of human nature. Therefore it is important psychological and sociological terms. The novel written from the mouth of a man and contains features belonging to the type of *memory* and reflects human/society and it should explain human nature with mythological elements. The nature of men and women are different, therefore two breeds will fight, as a result symbolically the mother goddess will be withdrawn from the scene and the modern world, will rejoin the chaos by entering the rule of the patriarchal order. Erotic emotions in the

* Yüksek Lisans Öğrencisi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı -İstanbul. E-posta: sezer17884555@hotmail.com

novel, as a realistic way reveal human nature. Eroticism has a constructive and destructive role here. But the most important task of eroticism in the novel, to show human truth. In our study, this novel will be examined in the context of modern fairy tale or mise en myth in terms of its subject and abundance of subconscious elements.

Key Words: Lolita, Nabokov, ethic, erotism, myth.

Giriş

Arkaik, anlam itibariyle üzerinden çok zaman geçmiş olan bir dönemi, eskiye ait inanış ve düşünceleri, ilkel toplulukları, kısacası dünyanın ve insanlığın ortak bilincinin oluşumunu anlatmak için kullanılan genel bir kelimedir. Akla arkaik dönem ile birlikte, *rit*, *kutsal* ve *din* gibi kavramlarının etkisiyle gelişen sözlü anlatı, inanç ve davranışlar gelir. Bugün de etkisini sürdüren bazı düşünce ve inançların temelini oluşturan arkaik dönem, insanlığın bilinçaltı yahut gizli tarihidir. Jung'a göre bir kişisel, bir de kişi ötesi, kişi dışında bilinçdışı vardır. Jung, bu sonuncusuna, "ortak bilinçdışı" da demektedir. Çünkü bu, kişisel olabilecek bir şeyden tamamıyla uzak, evrensel bir olaydır. Bu içeriklere her yerde rastlamak mümkündür. Bunlar, kişisel bilinçte olmayacak şeylerdir (Jung, 2006: 144-145). Yine Jung'a göre ortak bilinçdışı, insanoğlunun tarih çağlarına, toplumlara, ırklara bakmaksızın, dünyanın kuruluşundan beri evrensel durumlara karşı gösterdiği kalıpsal tepkileri içerir. Bunlar, "korku", "tehlike", "üstün güçlerle savaş", "erkek-kadın", "çocuk-ana baba", "aşk-nefret"; "doğum-ölüm", "aydınlık-karanlık" gibi karşıtlardır (Gürol, 2006: 33). Edebiyat, müzik, dans gibi birçok sanat dalının oluşumu dini kökenlidir (Ayrıntılı bilgi için bk. Durkheim, 2005).

İnsanın çevresini, nereden geldiğini, nereye gideceğini sorgulaması ve konumunu anlamlandırmaya çalışması, dinin temelini atmış ve bu bağlamda edebiyatın da gelişimini hızlandırmıştır. Kutsal kabul edilen ve arkaik insanın bilinçaltını yansıtan bu yaratılış konulu sözlü anlatılara *mit* denmiş ve bu metinler yaradılışı anlatması itibariyle kutsal kabul edilmiştir. Mitin arkaik döneme ait bir tür olması, günümüz edebiyatını etkilemediği anlamını taşımamaktadır. Roman ve mit arasında, konu ve inançsal farklılıklar olduğu aşikârdır. Fakat bu iki türün, özellikle de modern bir tür olan romanın, sözlü kültür ürünlerinden etkilenip şekil alması ve karşımıza özgün bir tür olarak çıkması sebepsiz değildir. Her ne kadar roman veya hikâye dediğimizde, akla yaşanmış yahut yaşanabilir olayların konu edildiği metinler gelse de, *gerçeklik* yıllardır tartışılacak bir konu olmuştur. Gerek mitlerin gerçek ve kutsal kabul edilmesi gerekse

romanın bir gerçeklik algısını doğurması, bu iki türü birbirine yaklaştırır. Bu sebeple, roman veya hikâyenin, masal yahut mit gibi türlerden etkilenmesi, bu türlerin gerçekliğinden bir şey götürmeyeceği gibi, aksine onları zenginleştirir ve bizlere çeşitli metinler sunar. Çünkü mit, doğrudan insan doğasını, bilinçaltını ve zaaflarını anlattığı gibi, kurmaca olması sebebiyle de modern türleri de etkiler. Erich Fromm da (2017: 189), mitlerin ilkel toplumların fantastik hayalleri olmadığını, onların geçmişten günümüze kadar gelebilen değerli hatıraları dile getirdiklerini söyler. Bu bağlamda mitlere, birer *anı* örneği olarak da bakabilmemiz mümkün olup, bu sözlü ürünlere toplumun bilinçaltını yansıtması bakımından sembolik anlatılar ismini verebilir, yaşanması muhtemel sıradan bir olayın zamanla kutsallaşmış olması ihtimalini de göz önünde bulundurabiliriz. Mitlerin işlevleri arasında bulunan ahlak ilkelerini savunma, tabir yerindeyse kutsallığı bağlamında zorla kabul ettirme, toplumları düzene sokmak adına yarar sağlar (Eliade, 2018: 34).

Günümüz ahlak anlayışını mitler kontrol etmez fakat mitler, arkaik bilinçaltını yansıttığı için dolaylı yoldan modern insanın görüş ve inançlarını etkileyecektir. Mitin kutsallığını bir kenara bırakarak anlatılanlardan hareket ettiğimizde, mitin edebî işlevi ve ilkel insanın edebî zevki karşımıza çıkar. Mitlerin şiirsel tarzda söylenmesi/anlatılması, edebî bir özellik iken, ilkel insanın anlam arayışı da bir gerçeklik peşinde olduğunu gösterir. Bu gerçekliği anlatıyı kutsallaştırarak gösteren insan, inanç temelli bir edebiyat oluşturmuştur.¹ Ayrıca Eliade'nin (2018: 17) en eski zamanda, yani “başlangıçtaki” masallara özgü zamanda olup bitmiş olaylar olarak nitelendirdiği mitler, masal ve destanlarla birlikte modern edebiyatın temellerini de atmıştır.

Erotizm yahut erotik davranışlar, eski topluluklar üzerinde önemli bir yere sahipken, erotik duygular adeta gündelik hayat ve davranışlarla bütünleşmiştir. Bunun en güzel örneklerini bize, Freud (2012) ile Fromm'un (2017) psikanalitik yöntemle çözümledikleri mitler sunar. Sümer ve Yunan'daki tapınak fahişelerinin statü sahibi olması, bu mesleğin kutsal kabul edilmesi ve Eski Yunan'daki erotik heykeltçiler, erotizmin eski

¹ “Mit, söz sanatının kaynağını oluşturur. Mitolojik inanışlar ve konular farklı halkların sözlü yaratıcılığının önemli bir bölümünü oluşturur. Sanatsal ifade, mitolojik görüşlerle genetik bağ içindedir. (...) Edebi konuların temelinde de mitolojik motifler bulunur. Edebiyatın bütün tarihi boyunca, mitolojiden gelen konulara ve motiflere rastlanılır. Aradan yüzyıllar geçse de sürekli gelişen-değişen edebi gelenekte, yeni büründüğü anlamlara bakılmaksızın yaşayan, belli mitolojik konular ve objeler vardır. Mit edebiyatın kendisini ifadede en önemli bölümdür.” (Beydili, 2004: 379-380).

dönemdeki önemini ve yapıcı işlevini ortaya koyar. Erotizm kişiyi bir bireyleşme sürecine tâbi tutar, ruhsal ve bedensel gelişimini tamamlaması için yardım eder ve hayatının devamlılığı, erotizm ve akabinde gelecek cinsellik sayesinde olur. Bu durumun güzel bir örneğini Sümerlerin yaradılış destanı olan *Gılgamış'ta* Gılgamış'ın çok sevdiği arkadaşı Enkidu'ya iyileşmesi için bir fahişe sunması sonucu, Enkidu'nun yedi günde hem ruhsal hem de bedensel değişimine şahit oluruz (Dadoun, 2007: 35). Erotizm, kelime itibarıyla, coşkunun cinsel arzuları temsil ettiği gibi, bünyesinde bir ısrar ve sürekliliği de barındırır. Bu süreklilik, ısrarın sonucunda ortaya çıksa bile, bedensel arzuların coşkusuyla birlikte kutsal olan birleşme eylemi ortaya çıkar ve arzunun bitimi sayılan döllenmeyi yaradılışa bağlar. Fakat biraz aşağıda ele alacağımız *Lolita* romanındaki yaradılış, hemen yukarıda da bahsedildiği üzere, bir bireyleşme sürecinin başarıya ulaşması ve kişinin manevi olarak yaradılışı ve yenilenmesidir.

Çalışmamızın konusu olan *Lolita* romanı, uzun yıllar dünya edebiyatları üzerine ders veren Nabokov'un, edebî zevk ve anlayışını kapsamlı ve derinlikli bir şekilde ortaya koyan bir eserdir. Bu romanın bu kadar ses getirmesi ve eleştirilmesi sebepsiz olmadığı gibi, kitapta erkek cinsinin duygu ve hayal dünyası konu edilmesi sebebiyle, romanın farklı açılardan eşleştirilmesi de tesadüf değildir. Yüzyıllar boyunca inanç ve ahlak kuralları değişen toplumlarda, erotizm de farklı şekillere bürünmüş ve varlığını temel içgüdülerden biri olması sebebiyle, sürekli muhafaza etmiştir. Bu durum toplum psikolojisi ya da toplum bilinçaltıyla ilgilidir. Çünkü toplumlar; inanç, korku, arzu vb. duygularını belirli dönemlerde bastırılmış yahut rahatça açığa çıkarmış olabilirler. Bu karmaşa, tarihsel süreç içerisinde arkaik bir bilinçaltı oluşturarak günümüz insanını da etkilemiştir. Bu bağlamda modern insan, zihninde ilkel düşüncelere yer vererek, geçmişle değişim ve dönüşüm yoluyla bağını devam ettirir. Bu bütünlük ve süreklilik olgusu, erotizmin içinde barındırdığı bir özelliktir. Bu bağlamda "*Freud'un deyimiyle, psikanaliz ve erotizm olguları birbirini destekler ve her iki durumda da cinsel itki, insan varlığının kuruluşundaki temel yapı ve egemen güç olarak kendini dayatır.*" (Dadoun, 2007: 21).

Roman, bünyesinde çok sayıda mitik unsur barındırmasıyla, edebî açıdan bir zenginlik kazanmış, psikolojik anlamda ise, geçmişten bugüne insan doğasını inceleme imkânı sunmuştur. Çalışmamızda *Lolita* romanı çerçevesinde, ahlak yasalarının toplumlara ve zamana göre değişimleri mitik öğeler baz alınarak açıklanmaya çalışılacak, bununla birlikte erotizm unsurunun tarihsel süreçte nasıl şekillendiği ve günümüzde kültürel anlamda nasıl algılandığı romandan hareketle yorumlanacaktır.

Nabokov'un Romancılığı ve *Lolita* Romanı

Vladimir Nabokov, yazar olmasının yanında, dünya edebiyatlarına hâkim bir edebiyat araştırmacısıdır. Üniversitede verdiği derslerden derlenerek oluşturulan *Edebiyat Dersleri* ve *Rus Edebiyatı Dersleri* adlı kitapları, onun bilhassa klasik eserlere yaklaşım tarzını gözler önüne serer. Klasik eserler ve bu eserleri anlamlandırma çabası, Nabokov'un kendi eserlerini kaleme almasında da etkili olmuştur. Konumuz gereği *Lolita* romanının yazılış sebepleri arasında, dünyaca ünlü klasiklerden olan *Anna Karenina* ve *Madam Bovary* etkisini sayabilir ve bu eserlerin, *Lolita* romanının yazımında, Nabokov'a bir çeşit kaynaklık ettiğini söyleyebiliriz. Tabii ki burada *Tolstoy* gibi bir yazarın, ahlak dersi vermesi ve yargılaması beklenirken *Anna Karenina*'yı anlamaya ve anlatmaya çalışması, edebiyatın hayat gerçeklerini kucaklaması açısından önemlidir. Müstehcenliği bilinçli bir şekilde romanında işleyen Nabokov için bu durum, bir çeşit *gerçeklik* kaygısıdır. Bu sebeple biz, aynı kaygıyı *Tolstoy*'da da görürüz. Müstehcenlik üzerinden edebî bir gerçeklik duygusu yaratan Nabokov, romanda gerek zaman gerek mekân gerekse kişiler üzerinden fazlasıyla ayrıntıya girmiştir fakat bu durum, genel anlamda mantık hatalarına ve kopukluklara yol açmamıştır. Romanda mitik unsurların bulunması ve şiirsel bir üslupla yazılması, modern bir mit ile mi karşı karşıyayız sorusunu sordurur ve romana psikanalitik çözümleme yöntemiyle yaklaşılmasına olanak sağlar. Roman, yayınlanmasından itibaren, özellikle Amerika'da eleştirilere maruz kalmış, popüler kültüre hizmet ettiği ya da ahlak dışı olduğu iddiasıyla yargılanmıştır. Fakat biz bu eleştirileri yüzeysel bulmakla birlikte eserin mitolojik, psikolojik ve edebi açıdan daha derin anlamlar taşıdığını düşünüyoruz. *Lolita* romanı tutuklu Humbert Humbert adlı, duruşmasına iki gün kala damar tıkanıklığından ölen bir adamın hatıralarını anlatan ve sonrasında Nabokov tarafından edebî şekil verilen fakat daha çok klinik vaka olarak görülen bir eserdir. Humbert Humbert'in anıları ve bu anıların her konuda detaylı bilgiler vermesi, onun kişiliği hakkında çıkarımlar yapmamızı sağlarken, romanı farklı açılardan incelememizi de olanak tanır. Roman, Humbert Humbert'in anılarından oluştuğu için, onun ağzından yazılmış; kişiler onun betimlemeleriyle hayat bulmuş ve var olmuşlardır. Eserde bir objektiflikten bahsedemeyiz, fakat eserdeki edebi gücün, öznel anlatımının altında yattığını söyleyebiliriz. Burada, öznel anlatımın işlevi devreye girer ve betimleme/tasvir, üslup gibi anlatımı güçlendiren olgular, okuyucuya gerçeklik hissi verir, onu her konuya inandırır. Özellikle betimleme dediğimiz sanat, kişi, olay ve mekânın zihinde canlanmasını

sağlar. Başka bir deyişle *gözde canlandırmaya* olanak verir. Burada *gözün* işlevi de ortaya çıkar, çünkü insanlar daha çok gördüklerine inanmaktadırlar.

Anıların Humbert Humbert tarafından yazılması ile Nabokov tarafından edebî bir şekilde kaleme alınması, sözlü anlatılardaki, herkesin kendinden bir şeyler katması sonucu anlatının şekillenmesine benzer. Bu durum eserde, anlatının yerini yazı; geleneğin yerini de modernliğin alması ile kendini gösterir. Mistik ve herkese görünmeyen periler, bir bilinçaltı ögesi olarak günümüz dünyasına gelmiş ve bir insan ile özdeşleşmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, hemen hemen tüm dünya anlatılarında kendine yer bulan bu periler, dişilik ve erotizm açısından arkaik bir bilinçaltını temsil eder. Bu sebeple arkaik bilinç bizi, ortak düşünce ve zevklere götüreceği gibi, sonucunda ise modern mit bağlamında inceleyebileceğimiz romanda, karşımıza arketipsel ögeler de çıkaracaktır. Buna bağlı olarak romanda karşımıza çıkan diğer unsur, Jung'un (2005) ortaya attığı arketip kavramıdır. Arketipler, ilkel insandan itibaren zihnimizde oluşan, kalıp yahut şablonik bilinçdışı ögelerdir. Bu bağlamda romanda karşımıza çıkan ilk arketip, su periciği/peri arketipidir. Neredeyse tüm dünya anlatılarında yer alan bu periler, genellikle güzellikleriyle ön planda olan mistik, genç ve dişî varlıklardır. Onların bu derece popüler olmaları ve günümüze kadar gelmeleri, şüphesiz ilkel insanın güzellik ve dişilik anlayışını temsil ettiği gibi, çağlar boyunca erotik tahayyüllere de zemin hazırlaması ile ilgilidir. Dişilik tasviri beden üzerinden yapıldığı ve idealize edildiği için, peri ya da su periciği kavramı, doğrudan beden ile ilgilidir. Roger Dadaun'un (2007: 21) da belirttiği gibi, öznenin algısında beden erotik biçimdir, beden *erotik şeyin* ta kendisidir fikri, karşı tarafın ilk olarak bedenine duyulan arzu ya da öznel hayalden bahsetse de, periler kolektif bir erotik hayalin imgesidir. Romanın anlatıcısı ve baş kahramanı olan Humbert Humbert'in Lolita yani *Dolores'i* ilk gördüğü anlar kitapta şu şekilde anlatılmaktadır; “*Aynı çocuktu; aynı narin, bal rengi omuzlar, aynı ipeksi, kıvrak sırt, aynı kestane rengi saçlı baş... Göğsünün çevresine bağladığı puantiyeli mendil o ölümsüz günde okşadığım çocuk göğüslerini ihtiyar orangutan bakışlarından gizlese de daima genç belleğimin bakışlarından sağlayamıyordu. [...] güneyde geçen o meşum günde ağzımın bir an üzerinde duraladığı o güzel göbeği gördüm. Sonra üzerlerinde şort lastiğinin bıraktığı zikzaklı izi öptüğüm o çocuk kalçaları...*” (Nabokov, 2017: 46). Buradan hareketle, Humbert Humbert'in ilk ilgisini çeken yerin, kızın bedeni olduğunu ve erotik duyguların beden vasıtasıyla dışarıya çıktığını söyleyebiliriz. Beden, zevk ve fantezilerin somut halini

temsil eder. Romanda, Dolores ve Humbert Humbert arasındaki yaş farkı ve küçük kızın erotik beden tasvirleri, bizi, arketipsel bir kavram olan *nymphet*lere götürür.² Edga Margeson (2012), *nymphet/peri* kavramını, *kendi* imajını belirli kişilere ve erkeğin fantezisine giren bireye yansıtan bir ürün olarak gösterirken, bu terimi kalıplaştırmak için yeterli özellik olmadığına da dikkat çeker. Yaş ve yaş farklılığı, *nymphet* ile erkek arasındaki ilişkinin önemli bir parçasıdır. Buradan hareketle *Dolores* bir *nymphet* olarak anılır ve bu kavram, arketip biçimini alan, arkaik bir bilinçaltı ögesi olarak romanda yerini alır. Dolores'in bir *su pericigi* olarak anılması da *su* ve *suyun* simgesel anlatımı ve insan hayatındaki önemi açısından, bir evrenselliği temsil eder. Eliade'nin (2014: 196) de deyimiyile, ne tür bir kültürel örüntü söz konusu olursa olsun su, kozmogonide, mitlerde, ritüellerde, ikonografide her zaman aynı işlevi görür; her biçimin öncülü, her yaratının desteğidir. Ayrıca suyun ilk örneği, *hayat suyu/ab-ı hayat'tır*. Suyun yenileyici ve hayat verici özelliği, dünya inanışlarında kabul edilmiş, su yaradılışı sembolize etmesiyle kutsal kabul edilmiştir (Hayat suyu için bk. Eliade, 2014: 200-201).

Romanda ikinci sırada karşımıza çıkan arketip, kahraman ve avcı arketipleridir. Biz bu iki arketipi, kahraman ve avcının aynı kişi olması ve aralarında benzerlikler bulunması itibariyle bir arada açıklama gereği duyduk. Romanın başkahramanı ve anlatıcısı olan Humbert Humbert'in ilgi alanı, su pericigi diye adlandırdığı dokuz ile on iki yaş aralığındaki kızlardır. Bu roman, toplumsal normların ne kadar etkili olduğu ve kadın-erkek ilişkilerinin hangi temellere dayandığı konusunu sorgulaması itibariyle felsefi özellikleri de bünyesinde barındırır. Humbert Humbert, romanın kahramanı olmasının yanında, arketipsel olarak bir avcıyı sembolize eder. Çünkü o lolitasına, yani *Dolores'e* saplantılı derecede bağlıdır ve onu kaybetmemek için, neredeyse her şeyi göze almıştır. Margeson'un (2012) "*periler bu dünyadan olmamasına rağmen ölümüdür. Bu perilerin amacı*

² "Nympeth ya da "Nympa" Yunancada gelin, genç kız anlamına gelmektedir. Nympalar, "Yunan mitolojisinde doğadaki çeşitli öğeleri, ırmakları, ağaçları, dağları kişileştiren dişil canlılar. Nympha'lar belirsiz varlıklardır, genç ve güzel olur, müziği dansı severler, ölümsüz değillerse de uzun ömürlü, genellikle uysal, ara sıra korkunçturlar. Bilicilik gibi bazı tanrısal yetileri vardır. Ağaç nympha'larına, özellikle meşe ağacı nympha'larına Dryades (Dryadlar) denir (drys Yunanca ağaç ve özellikle meşe ağacı anlamına gelir). Hamadryades, hayatları içinde yaşadıkları ağacın hayatına bağlı olan nympha'ların adıdır. Pınar, ırmak, göl nympha'larına naiades, dağ nympha'lanna oreiades adı verildi. Kitharion Dağı'nın nympha'ları, Perslere karşı Platiaiai Savaşı'ndan (MÖ 479) önce Delphoi Bilicilik Ocağı'nın Atinalı komutan Aristeides'e yakarmasını öğütlediği tanrısal varlıklar arasındadır." (Howatson, 2013: 646).

ne olursa olsun, bu perilere düşen erkekler kurban olarak görülür. Eski Yunan efsaneleri kaybolurken yeni temalar ortaya çıkmış, Nabokov ve Faulkner gibi çağdaş yazarlar, bu temaları eserlerinde kullanmışlardır. Antik Yunan’da bu perilerin mağdurları, saplantılı erkekler olup, bu özelliği çağdaş karakterlerde de görebiliriz”, ifadesinde ilk olarak avcı-kahraman-kurban üçlemesi göze çarpar. Bu üç kavram, romanda *Humbert Humbert* için, bir döngüdür ve onun hayatını özetleyen anahtar kelimelerdir. Doğuştan avcı kişiliğe bürünmek zorunda kalan kahramana, kader bu rolü biçmiştir. Çocukluk ve gençlik yılları gayet rahat geçmiş bir adam olan *Humbert Humbert*’ın, yaşamak için gerek duyduğu her şey ailesi tarafından sağlanmış, bunun sonucunda fazlasıyla rahat bir hayat sürmüştür. Fakat bu durum bir şeyleri rahatsız etmiş olmalıdır ki, ona gelen ilk darbe doğadan olmuştur. Annesi, o henüz üç yaşında iken, bir kır gezisinde yıldırım çarpması sonucu ölmüştür. Bu sıradışı ölüm şekli, belki de *Humber Humbert*’ın hayatını değiştiren ve onu erken yaşta erginliğe tabi tutan olaydır ve onu kahraman olmak için hazırlar. Dünya anlatılarında, kahramanın kendini gerçekleştirme yolculuğunda anne ve babasından ayrılması ya da kopmasının önemli bir yeri vardır. Nitekim bu anlatılardan biri olan Deli Dumrul anlatısında da Duha Koca oğlu Deli Dumrul, kendisi için canlarını vermeye yanaşmayan anne ve babasından koparak olgunlaşmak durumunda kalır (Ergin, 1989: 177-184). *Humbert Humbert* da ilk olarak annesinden oldukça trajik ve mistik bir şekilde ayrılmıştır. Buradaki sıra dışı ölüm, annesinin bir ışık ile ilahî bir boyuta taşındığına, kahramanı da sıradan bir kadının doğurmadığına işaretler. Annesini tanrılar ya da doğa ana yanına almıştır. Romanda bu olay şöyle ifade edilir; “Fotoğraflarda oldukça güzel çıkan annem, ben üç yaşındayken oldukça garip bir kaza -kır gezisinde yıldırım çarpması- sonucu ölmüş. Kapkaranlık bir geçmişte kalan bir avuç dolusu sıcaklık dışında, üzerlerinde çocukluğumun güneşinin battığı anıların köşe bucak kuytuluklarında annemden hiçbir şey kalmadı elimde” (Nabokov, 2017: 12). Buradan hareketle annesine derin bir özlem duyan ve anne eksikliği hissettiği anlaşılan kahraman, annesini genç yaşta kaybettiği için, onu hep genç hatırlayacaktır. Bu boşluğu her ne kadar teyzesi karşılamaya çalışsa da, o da sıra dışı bir şekilde -kendi ölümünü bilerek- *Humbert Humbert*’ın hayatından çekilecektir. Anne ya da teyzenin, kahramanın hayatındaki rollerini tamamlayıp ilahî bir şekilde Tanrı katına yükselişlerini ya da sahneden çekilişlerini sembolize eder. Burada bir *anne arketipi* ile de karşılaşırız. Annelik olgusunu bir arketip olarak değerlendiren ve her arketipin bir aydınlık bir de karanlık yüzü olduğuna dikkat çeken Jung,

“Anne Arketipi” içinse şunları söyler: “Aklın çok ötesinde bir bilgelik ve ruhsal yücelik; iyi olan, bakıp büyüten, taşıyan, bereket ve besin sağlayan; sihirli dönüşüm ve yeniden doğuş yeri; gizli; saklı; karanlık olan, uçurum, ölümler diyarı, yutan, baştan çıkarıcı ve zehirleyen, korku uyandıran ve kaçınılmaz olandır.” (Jung, 2005: 22). Bu annenin eksikliği, kısaca özetlememiz gerekirse, ilerleyen zamanlarda anneye özlem sonucunda *Dolores* ile aynı yaş aralığındaki kızlara karşı oluşan yoğun duyguları ortaya çıkaracaktır. *Humbert Humbert*’in davranış ve duyguları, toplumsal değer ve normlara ters düşse de o, bir özgürlük avcısıdır. Özellikle, ergenlik döneminde büyük aşk yaşadığı Annabel’i bir su pericigi olarak görmemesini, aynı yaşta olmaları ile açıklamıştır. Romanda her ne kadar kurban *Dolores* olarak görülse de asıl kurban, *Humbert Humbert*’tir. Gerek çocukluk döneminde annesini erken kaybetmiş olması ve babasının ilgisinden uzak büyümüş olması, gerekse *Dolores*’e yakın olmak için onun annesiyle evlenmek zorunda kalması ve sonucunda hayatını *Dolores*’in peşinde geçirmesi, kendini kurban ettiğini gösterir. Özellikle *Dolores*’e ithafen tutulan günlükler, sayısız aşk mektupları ve küçük kızı oradan oraya kaçırması, kendisinin avcı kişiliğini gösterdiği gibi, hayatını *Dolores* uğruna feda ettiğini de gösterir.

Romanda son olarak göze çarpan unsurlar ise, Freudyen yaklaşımlar olan *Oidipus ve Elektra Kompleksleridir*. *Humbert Humbert*’in annesiz ve baba sevgisinden yoksun büyümesi, üzerinde bir baba otoritesinin bulunmadığını gösterirken; *Dolores*’te ise, hem babasız büyümenin getirdiği eksiklik, hem de annenin sevgisiz ve ilgisizliği sonucu aralarında oluşan bir rekabetten yani *Elektra Kompleksi*’nden bahsedilir. Romandan hareketle, babasının eksikliğini kapatmaya çalışan ve annesiyle ciddi bir rekabet halinde olan *Dolores*, annesinin yeni kocasını elinden alarak bilinçsizce intikam alır ve anne bu gerçeği öğrendikten sonra ölür. Küçük kız çocuğu, annesini dolaylı olarak sahnedan iter. Burada kişiler arasında paralel bir yapı ve kişilerde eksiklikler olmasına rağmen, bu kişiler asla birbirini tamamlamaz ve kaosa zemin hazırlar. *Humbert Humbert*’in avcı kişiliği, ataerkil düzeni temsil etmesi itibarıyla başka bir vakaya daha yol açacaktır. *Dolores*, her ne kadar *Humbert Humbert* tarafından şekillendirilse ve o olmadan anlamsız olsa da *Ana Tanrıça*’yı temsil etmesi bakımından önemli bir karakterdir. Bütünleşmeyi sağlayamayan *Humbert Humbert ve Dolores* arasında dolaylı yoldan bir mücadele başlayacak, saplantılarına yenik düşen *Humbert Humbert*, bu sözde mücadeleyi kazanacak ve ataerkil düzen modern dünyada da kendini gösterecektir. Romanda *Dolores*, sahnedan çekilen ikinci *Ana Tanrıça*’dır. Daha

öncesinde *Humbert Humbert*'in annesi ve teyzesinin ölümleri, mistik bir şekilde sahneden çekilmez. Bu bağlamda karşımıza çıkan şu görüş, anaerkil ve ataerkil düzenleri anlatması ve romana göre yorumlanması açısından önem arz eder. “*Anaerkil kültün özünde, kan bağı, toprak bağı ve doğaya karşı bir teslimiyet vardır; ataerkil kültte ise kanuna saygı, akılcılık ve doğaya egemen olma daha yaygındır.*” (Bachofen, 1997: 98-109). *Humbert Humbert*'in, annesini, tabir yerindeyse doğa teslim almıştır; *Dolores* ise, *su periciği* olarak anılmasından ötürü, suya yani doğaya ait mistik bir varlıktır ve *avdır*. Av-avcı ya da iki kültün mücadelesine dönüşecek olan olaylar sonucunda *Dolores*, *Humbert Humbert*'tan kaçarak kendini sefil bir hayata sürüklemiştir. Romanda, son olarak karşı karşıya geldiklerinde *Humbert Humbert*'in tüm ısrarlarına rağmen, *Dolores* onunla gelmeyi kabul etmez, hatta deyim yerindeyse, sefil hayatını tercih eder. *Dolores'in* gidecek bir yeri kalmadığı gibi, bir de hamiledir ve sefalet içinde yaşadığı için eski güzelliğini de kaybetmiştir. Bunun sonucunda roman, *ataerkil* düzenin, *anaerkil* düzeni mağlup edişini ve modern dünyanın *ataerkil* düzenin hâkimiyetine girişini sembolik olarak anlatır. Özetle, doğaya ait olan kişi veya unsurlar, modern hayatta değişerek ve dönüşerek varlıklarını devam ettirmiş, en kısa ifadeyle *av-avcı* rolleri, kadın-erkek ilişkileri üzerinden kendini göstermiştir.

Sonuç

İnsanlığın var oluşundan itibaren, onun yaşamını, düşüncelerini ve inançlarını etkileyen bazı ortak unsurlar olmuştur. Dünyadaki anlatılarda kendine yer edinen bu ortak motif ve bilinçaltı öğeler, anlatıların kökenini evrensel boyuta taşır. Çekirdeği evrensel olan ve *arkaik bir bilinçaltını* oluşturan bu anlatıların içine, millî unsurlar sonradan eklenmiştir. Günümüzde insanlığa ait her şeyin içerisinde, ilkel insanın düşünüş ve inanç kalıntıları bulunmakla birlikte, bu fikirlerin değişerek modern dünya görüşünü de etkilediği gözlemlenmiştir. Amerika'da yayınlanan *Lolita* romanından hareketle, coğrafya farklılıkları olmasına karşın, Antik Yunan mitlerinden etkilenen bir yazarın, popüler kültürü temsil ettiğini söyleyemeyiz. Çünkü mitlerden etkilenmek, ortak bir bilinç ve bilinçaltından yola çıkarak, tek bir coğrafya üzerinden evrenselliği yakalamak demektir. Bizce *Lolita'nın* en büyük başarısı, evrensel olması ve karşımıza *modern bir mit yahut masal* formunda çıkmasıdır. Tespit edilen çok sayıdaki sembolik öğe ve bilinçaltı unsur, romanı psikanalitik yöntemle çözümlenmeyi de kolaylaştırmıştır. Mitolojiden edebiyata; felsefeden sosyolojiye kadar birçok konuya çalışma alanı sunabilecek roman, insan ve insan -erkek zihni- dünyasını anlatması bakımından

sadece edebî bir eser değildir. Belki de modern edebiyatın en canlı örneklerinden biri olan eser; mit, masal gibi türlerden etkilenip, modern türlerin şekil almasında önemli bir yere sahiptir. Kısaca *Lolita* romanı, bir ahlak dersi verme yahut yargılama kaygılarını taşımamakla beraber, özgürlük ve ahlak anlayışlarını bizlere yeniden sorgulatır. Bu sebeple, yazarın üslubunu da yansıyan ve yüzyıllarca tartışılan *gerçeklik* algısına soluk getiren romanlardan biridir.

Kaynakça

- Bachofen, Johann Jacob (1997). *Söylence, Din ve Anaerki*. (Çev. Nilgün Şarman). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Beydili, Celal (2014). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. (Çev. Eren Ercan). Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- Dadoun, Rafer (2007). *Erotizm*. (Çev. Işık Ergüden). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Durkheim, Emile (2005). *Dini Hayatın İlk Biçimleri*. (Çev. Fuat Aydın). İstanbul: Ataç Yayınları.
- Eliade, Mircea (2014). *Dinler Tarihine Giriş*. (Çev. Lale Arslan Özcan). İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.
- Eliade, Mircea (2018). *Mitlerin Özellikleri*. (Çev. Sema Rifat). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ergin, Muharrem (1989). *Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Faksimile*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Freud, Sigmund (2012). *Totem ve Tabu*. (Çev. Turan Erdem). İstanbul: Arya Yayıncılık.
- Fromm, Eric (2017). *Rüyalar Masallar Mitler Sembol Dilinin Çözümlemesi*. (Çev. Aydın Arıtan, Kemal H. Ökten). İstanbul: Say Yayıncılık.
- Gürel, Ender (2006). "Giriş". *Carl Gustav Jung Analitik Psikoloji*. (Çev. Ender Gürel). İstanbul: Payel Yayınevi, 9-92.
- Howatson, M. C. (2013). *Oxford Antikçağ Sözlüğü*. (Çev. Faruk Ersöz). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Jung, Carl Gustav (2005). *Dört Arketip*. (Çev. Zehra Aksu Yılmaz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Jung, Carl Gustav (2006). *Analitik Psikoloji*. (Çev. Ender Gürel). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Margeson, Edda (2012). "Tracing Lolita: Defining the Archetype of the Nymphet in 20th and 21st Century Literature and Culture."

Emergence: A Journal of Undergraduate Literary Criticism and Creative Research, 2012. (Eriřim: 13 Kasım 2019)

Nabokov, Vladimir (2017). *Edebiyat Dersleri*. (Çev. Ayşe Lucie Batur, Fatih Özgüven). İstanbul: İletişim Yayınları.

Nabokov, Vladimir (2017). *Lolita Beyaz Irktan Dul Bir Erkeğin İtirafları*. (Çev. Fatih Özgüven). İstanbul: İletişim Yayınları.

Nabokov, Vladimir (2017). *Rus Edebiyatı Dersleri*. (Çev. Yiğit Yavuz, Fatih Özgüven, Ayşe Nihal Akbulut). İstanbul: İletişim Yayınları.